

A magyar archiregnum

Magyar nagykirályok a IX. és X. században

Szű módjára percegve sercegett a toll az Athoszi Kolostor szerzetesének tinta-foltos ujjai között, amint a friss pergamenre lejegyezte az Úr testet öltésének 804. évét.

Egy pillanatra abbahagyta az írást, kitekintett cellájának szűk, kőbevált ablakán. Az ablak a tengerre nézett, ami lágyan mormogott a mélybe, még nem jött el az őszi viharok ideje. Elgondolkozott, mi is történt eddig az idei évben: tavasszal díszes küldöttség érkezett a fővárosba, így tudták meg, hogy az előző évben meghalt nagykan helyére új uralkodót választottak a dunai bolgárok, neve: Krum. Az ő személye ismert volt: legjobb évein túl lévő meglelt ember és kiváló hadvezér. Azt is hallotta a szerzetes, hogy a tárgyalások eredményesek voltak.

Legszívesebben ebben a stílusban írnám meg ezen érdekes és izgalmas kor történetét, de sajnos csak egy félórás előadás írásbeli vetülete áll a rendelkezésemre, így mondandómat kénytelen leszek sokkal feszezebbre fogni.

Előljárójában a Volgától nyugatra és a Kaukázustól északra eső közép- és kelet-európai térség viszonyait szükséges felvázolni.

Nyugat-Turkesztántól a Rajnáig terjedő és a Római Birodalommal – amely akkorra már kettészakadt – szembenező Hun Birodalom jobb szárnya 453-ban *Attila* Nagykirály halálát követően összeomlott. Fiai: *Ellák*, aki apja halálát követően kitört polgárháborúban életét vesztette, valamint *Dengizig* és *Írnák* (*Csaba*) a Kárpát-medencének, csak Észak-Erdélyben a kis hányadát tudták megtartani. Ezen kis terület lakói székelyeknek nevezték magukat, a megmaradt hunok pedig Prút, Szeret, Dnyeszter és Dnyeper vidékére húzódtak vissza. Ezen terület déli határát az Al-Duna képezte. 469-ben egy Bizánc elleni hadjáratban Dengizig is elesett, így az Attilával fémjelezett dinasztia folytatója valójában az az Írnák lett, akire vonatkozólag *Priszkosz* rétor Attila nagykirály udvarába tett látogatásakor ezt a táltosok megjósolták. A fent meghatározott terület a későbbi Etelköz, mint ez **Bíborbanszületett Konstantin** császár a birodalom kormányzásáról írt munkájából is kiderült. Ennek a területnek keleti-gyepüelvi része a Dnyepertől Donig terjedő pusztaság. Az itt történekről Írnák regnálását követően nincs biztos információ. Később a *Malalász-világkrónika* arról ír, hogy a terület lakói kuturgúroknak és uturgúroknak nevezik magukat. Egyik uralkodójuk, *Gorda* vagy *Gordzsa* Bizánca megy, megkeresztelkedik, és az új hitet népére akarja erőltetni. Ez lázadáshoz vezet, amelynek vezetője öccse, *Magor*. A lázadók győznek, Gordzsa királyságát és életét is elveszti, a lázadók felégetik a Krim *Bosziporusz* városát, majd a bizánci túlerő elől visszahúzódnak a pusztaságba. 552 körül *Baján* kagán avarjai itt győzik le a *szabírokat* a Kárpát-medence

elfoglalása előtt. Később Baján Bizáncot is megverve az előzőleg már kialakult adómegfizetésétől ódzkodó bizánciakat azzal fenyegeti meg, ha nem tartják be a megállapodást, tízezer kuturgúr lovast zúdít rájuk. Ez a létszám pontosan meg egyezik a későbbiekben majd említésre kerülő négy Etelközi törzs haderejével.

Következő hír a térségről, hogy 600 körül *Orkon* kagán, a Volga vidéki onugorok uralkodója Bizánchoz megy, s megkeresztelkedik. Keresztvíz alá tartója és szövetségese, *Maoriciosz* császár. 630-ban a kagáni tisztségbe őt Kovrát követi, ki egyesíti az összes Etelközi és Volga-vidéki népet, ami 10 onugor és 7 szabír törzset jelent. Ez a nagy katonai erő a Kárpátok mögé szorítja vissza az Avar Birodalmat, és sakkban tartja Bizáncot, valamint a csak pár emberöltővel ezelőtt alakult Kazár Kaganátust. *Kovrát* 665-ben bekövetkezett halálával birodalma szétesik, 5 fia közül a legidősebb, *Bat-Baján* 4 törzsszel Etelközben marad. *Kurtág* északra vándorolva 5 törzsszel megalapítja a Volgai Bolgárországot, középső fia, *Eszperikh* az Al-Dunánál megalapítja a Dunai Bolgár Kánságot, a 4. fiú, *Küver* és öccse, *Alzyk* 1-1 törzsszel betör az Avar kagán birodalmába. A kagánnal többször összeháborúzva először Ravenna vidékére vonul, majd a Balkánon helyezkedik el. Ezen történet forrása a *bizánci Anonymus*, ki az eseményeket Dráva vidéki *Szent Demeter legendája* kapcsán beszéli el.

Az Onugor Birodalom széthullása a Kazár Kaganátus nagymértékű megerősödését vonja maga után, kialakul egy hun mintát követő hármaskirályság: az uralkodó a kagán, ő az égiekkel tartja a kapcsolatot, és a magas diplomáciát vezeti; helyettese a bég, ő a hadvezér és a főbíró; öt rangsorban a kündü követi, ki szintén hadvezér, és van igazságszolgáltatási funkciója is. *Ibn Fadlán* leírja, hogy a kagán 40 évig uralkodhat, ha egy nappal is túlélné ezt, akkor megölnék. A 40 évet nem meghaladó uralkodó esküt úgy vesz ki tőle, hogy egy zsinórt tesznek a nyakába az eskütétel közben. Valószínűleg innen ered az Oszmán Birodalomban szokásos selyemzsinórküldés kellemetlen gyakorlata. Tisztségviselők voltak a birodalomban a *tarkánok*. A jelek szerint Etelköz soha nem volt a Kazár Birodalom része, csupán valamiféle szövetségi viszony állhatott fenn közöttük. A Kazár Birodalom fővárosa a Volga menti *Itil* volt. Népeisége állattenyésztéssel és földműveléssel, ezen belül szőlőtermesztéssel is foglalkozott, hadserege *khorezmi* mohamedán zsoldosokból, valamint földbirtok mérete után kiállított lovasságból állt. A Kazár Kaganátusnak nagyon jelentős lehetett a magyar nyelvű lakossága, mint ez majd az elmondottakból ki fog derülni. Visszatérve az elbeszélés időrendjéhez, az első komoly támadás a Kaganátust a felemelkedő arab *Omajida Kalifátus* részéről éri. *Marvan* muzlim hadvezér átgázolva a transzkaukázusi magyar-kazár határvidéken legyőzi a bég hadseregét, felégeti Itilt, és ezt követően megveri az őt oldalba támadó tarkánt, aki elesik az ütközetben. A kagán északra menekül, de később kénytelen letenni a fegyvert és elfogadni egy megalázó békét.

Az arabok kivonulása után helyreáll a birodalom békéje, a 770-es években egy szakadár zsidó szekta, a *karaiták* menekülnek a Kaganátusba, ők nem fogadták el a Talmudot, hanem egyenesbe magyarázták a Tórát, ezért lettek üldözöttek. A Kaganátusban nagyfokú vallási tolerancia uralkodott, a legszélesebb tömegek a *Mani* által megreformált Zaratusztra-vallást követték, vagyis tűzimádók,

de voltak itt mohamedánok, nesztoriánusok ortodox keresztények, valamint római rítust követőek is. A *karaita* vallás nagyon népszerűvé válik a felső vezetés és az arisztokrácia körében.

A kazár birodalom régészti hagyatékát a szaltovó-majaki kultúra képezi, ennek van nagyobb részt állattenyésztő pusztai változata, és olyan részei is, ahol kifejezetten a földművelés dominál. Mivel Etelköz ettől nyugatra terül el, kizárt dolog, hogy ez nomád elemet is tartalmazzon, így tehát a magyarság honegyesítés előtti nomád mítoszát a mondák világába kell utalnunk. Egyébként is az Urál hegységtől nyugatra és a Kaukázustól északra, mivel a nagy folyók északról délre folynak, így vízgyűjtő területük nem fagy le, ennek következtében az éves csapadék magas, a bő vegetáció miatt senki sem kénytelen nomadizálni. Az Uráltól keletre a nagy folyók (az Ob és Jenyiszej) délről északra folynak, így a csekély párolgás miatt nagyon kevés a csapadék, minek következtében a legelők nagyon gyér hozamúak, azért a lakosság ott kénytelen nomadizálni.

Visszatérve a Kaganátus történetéhez: 800 körül a kagán is felveszi a karaita vallást, a 700-as évek végén az utolsó türk nevű uralkodó *Obaida*, őt 800 után már *Ezikel* követi a trónon. Az al-dunai bolgároknál ekkor lép trónra *Krum* nagykan, ennek időpontja 803. Ezt megelőzően a kazárok a Don jobb partján, a Donon való hajózásuk biztosítására erődsort hoznak létre. Az erődsor központja a sárhelyi fehér mészkővár, valószínűleg ez volt valaha az Onugor Birodalom központja. Mellesleg megemlítve, az Onugor Birodalom szétesésének és a Kovráth fiak ország alapításainak, valamint a későbbi eseményeknek kiváló forrásai a már említett **bizánci Anonymus**, **Nicephorosz** pátriárka (823-827), valamint **Theophanész** (817). Mindhárman írják, hogy a frissen megtelepedett Dunai Bolgároktól északra a *Hepta geneai* (Hét nemzet) élt. Ezen adat egyértelműen az Etelközi magyarokra vonatkozik, kiknek hatalma a jelek szerint a Dnyepertől az Al-Dunáig terjedt.

A Kazár Birodalomban az új kagán és körének erőszakos térítési tevékenysége elégedetlenséget váltott ki, ami polgárháborúhoz vezetett. Három törzs lázadt fel, ezeket később *kabaroknak* nevezték. Már **László Gyula** felhívta a figyelmet, hogy hét honegyesítő törzsünk nevéhez törzsenként 34-38 törzsi eredeztetésű helynév köthető. Van azonban három törzsnév, melyeknek szintén van helynévi megfelelőjük, de csak fele ilyen arányban. Ez az *Oslár*, ami a kaukázusi *oszétekhez* köthető, a *Bercel*, mely valószínűleg a *baskirokat* takarja, a *Káliz* pedig *korezmi* mohamedán zsoldosok neve lehetett. Én ezekben látom a kagán ellen fellázadt Kabarságot.

Visszatérve a bolgárokhoz *Krum* nagykan – miután sikertelenül tárgyal Bizánccal – 809-ben háborút indít ellene. *Krum* a hadjáratot megnyeri, ahol **Nicephorosz** bizánci császár elesik. Valószínűleg már a 809-es háborúban is, de a 811-es, az új császár, *Mihály* ellen vívottban biztosan szövetségesei az Etelközi magyarok Krumnak. Ez abból következik, hogy *Bizánc és a Kazár Kaganátus közt szövetségi viszony állt fenn*. A polgárháborúba süllyedt Kaganátus nem tud Bizáncnak segíteni, bár a Kabar lázadást sikerül neki leverni, *a polgárháborút elvesztő kabarok az Etelközi magyarokhoz menekülnek*. Időközben *Krum* Bizáncot is megostromolja, de nem sikerül neki elfoglalni. Ezen háborús időszak-

hoz köthető, amikor a kabar kiválással meggyengült Kaganátusnak a Don jobb partján lévő erődsorát lerombolják és felégetik az Etelközi magyarok, *Sárhellyel* együtt. Ezen időszak uralkodója, Krum kortársa, *Előd* volt a magyar krónikás irodalom szerint. A Kabar kiválás jelentős forrása *Bíborbanszületett Konstantin* császárnak *A birodalom kormányzásáról* írt munkája, amely kellő kritikával felhasználható. A csatlakozott kabarok nyelvét hol a magyartól eltérő nyelvjárásnak, hol eltérő nyelvnek határozza meg. Bizonytalansága érthető, mivel az oszlárok valószínűleg a mai oszét egy archaikus változatát beszélték. A káliziai törökök lehettek, és a baskírok magyarok. Itt felvetődik a török-magyar nyelvviszony kérdése. **Dr. Czeglédy Katalin** fordította le magyarra kasgári *Mahmud* körülbelül 1070-ből való 5600 szavas szöszedetét, melyben 1600 olyan kifejezést talált, ami a magyarral rokonítható. Ez közel 30%-os egyezés, ami valószínűleg a 800-as évek elején ennél is magasabb volt. **Így ha a finn-ugor származást kevesebb, mint 10%-os egyezésből meg lehetett állapítani, akkor a közel 30% legalább ennyire feljogosít, és helyére kerül egy anomália, hogy zenei anyanyelvünk miért törökös pentaton.**

814-ben *Krum* nagykan chartát és törvénykönyvet bocsájtott ki, majd 815-ben meghalt, utódja *Omurtag* nagykan lett. Az Etelközi magyaroknál *Előd* 820-körül uralkodott, utódja *Ügyek* 819-ben nősült, és fia, *Álmos* 820-ban született. Hozzá és édesanyjához, *Emeséhez* kötődik a *Turul monda*, ami nem eredetre vonatkozik, hanem *küldetésmondának* tekinthető. Következően említés az Etelköziekéről 832 táján történik, amikor is a Krum által Bulgáriába telepített 30 ezer hadifogoly és azok leszármazottai vissza akarnak szökni a Bizánci Birodalomba. Krum utóda, *Omurtag* nagykan kéri a türkök Duna fölötti határőrségét, hogy akadályozzák meg a szökést, de ez nem sikerül.

834-ben a kazár kagan felkéri Bizáncot, hogy a sárhelyi várat építse fel ismét, de ezúttal már a Don bal partján, mivel a jobb part véglegesen az Etelköziek birtokába került. Ezt a feladatot *Petronasz* kardhordozó díszőr hajtja végre, mikor is a bal parton egy új téglavárat húz fel. 841-ben *Rurik* viking vezér megalapítja Novgorodot, ezen évtized végén valószínűleg a magyarok által felépítésre kerül a Dnyeper-parti *Kijev*. *Ügyek* 856-ig uralkodik, a trónon fia, *Álmos* követi.

Miután a Kárpát-medencei Avar birodalom **Charlo Magnus** 792. évi hadjáratát követően a belharcokban darabjaira hullik és megsemmisül, a Dunántúl frank kézre kerül, Dél-Erdély, Bácska és Bánát a bolgároké lesz. A Felvidék jelentős része nagy valószínűséggel megmarad a *tudun* fennhatósága alatt, aki az Avar birodalomban még a teljes Dunántúl ura volt. *Álmos* 856-ban hozza tető alá a vérszerződést a *tudun* népével, ez a tisztség Anonymusnál *Tétény*, illetve *Töhötöm* vezérnév alakban marad fenn, melyek egymásnak magas és mély magánhangzós változatai. **Olajos Terézia** professzor asszony talált egy 860-as keltezésű, **Német Lajos** kelet-frank királytól származó adománylevelet az egyháznak, ahol ezen karinthiai birtok keleti határát *Ungarorum Marca*, tehát az *ungárok* határaként jelölte meg. Ez azt jelenti, hogy *a vérszerződés után 4 évvel már ismert volt a frankok számára is a magyar szomszédság*. 862-ben **Német Lajos** fia, *Karlmann* szövetségében Német Lajos ellen hadakoznak a mai Ausztria területén.

Ügyszintén 860-ban *Cirill* patriarcha, ki Kazáriába ment, mint követ, a Krímfélszigeten türk haderővel és az azt vezető királlyal találkozott, ez a főember igen nagy tisztelettel bánt *Cirill*-lel. Legközelebb a nyugati krónikák 881-ben és 882-ben emlékeznek meg a magyarok Nyugat ellen indított hadjáratairól, az utóbbi esetben a kabarok *Kolmitz* mellett külön alakulatban harcolnak. Ezzel nagyjából egy időben *Cirill* testvére, *Metód* patriarcha Pannóniából jövet a Duna mentén találkozik egy magyar uralkodóval, ki szintén hadat vezet, és ügyszintén nagy tisztelettel bánik az egyházatyával.

Padányi Viktor, Ausztráliába szakadt kiváló magyar történész állapította meg először, hogy *Etelköz* és *Lebédia* egy időben létezett, ez a Kijevtől keletre lévő terület képezte a Kazár birodalom északi határvidékét. Lakói a feketének is nevezett magyar nép rész, vezetőjük a Kazár birodalom harmadik legnagyobb méltósága, a *kündü*. A baskirok kiválása után a kündünek két törzse maradt: *Kürt* és *Gyarmat*. Ezeket szorongatta meg az 5 besenyő törzsszel szomszédos háromtagú Kangar törzsszövetség. Mivel a meggyengült kazár kaganátus nem tudott nekik segítséget nyújtani, szorult helyzetükben *Rurik fia*, *Oleg* varégjaival léptek szövetségre. Időközben 886 körül a Kijevből kicsalt *Askold* és *Dír* türk vezéreket megölve *Oleg* elfoglalja Kijevet. Az Anonymusnál is leírt kijevi csata 889 körül lehetet, és a fekete magyar-varég szövetség vereségével végződött. Így a fekete magyarok betagozódtak a magyar törzsszövetségbe, a varégek pedig elismerték uruknak a hadjáratot vezető *Álmos* fia *Árpádot*.

892-ben, *Arnulf* kelet-frank király háborúba leveredik *Szvatopluk* morva fejedelemmel. Birodalmi gyűlést hív egybe, ezen a lengyelek is részt vesznek. A magyarokat *Kurszán* horka képviseli. Megállapodnak *Szvatopluk* három oldalról történő megtámadásáról, *Kurszán* közreműködésük fejében területet kér.

894-ben, Bánhidánál, a magyarok legyőzik a morvákat, *Szvatopluk* a Dunába fullad. 895-ben bizánci szövetségben háborút vívnak az al-dunai bolgárokkal, kik időközben felvették a keresztiséget, és új uralkodójuk neve, *Simeon*. Míg az al-dunai harcok lekötik a bolgárokat a Kárpát-medencében, *Árpád* Alpár mezején legyőzi *Zalán* bolgár vezért, *Tétény* pedig elfoglalja Dél-Erdélyt. Mivel *Álmosnak* letelik a 40 éves uralkodási ideje, még életében, 896-ban átadja a nagykirályi tisztséget fiának, *Árpádnak*. A *Képes Krónika* azon megjegyzése, hogy az uralom átadáskor *Álmost* Erdélyben megölték volna, egy szerencsétlen Anjou-kori kitaláció, ami nélkülöz minden okot és alapot. Miután a magyar törzsszövetség birtokba vette az egész Kárpát medencét, 898-ban, felderítő hadjáratot indít Észak-Itáliába. Ezt a hadjáratot 899-ben nagyobb erővel megismétlik, és *Berengár* észak-italiai királyt a Brenta folyó menti csatában háromszoros túlereje dacára tönkreverik. A győzelem után *Berengárral* szövetséget kötnek. 900-ban meghal *Arnulf* király, utódja *IV. (gyermek) Lajos* lesz, 901-ben és 902-ben teljesen elfoglalják nagy Moráviát, és birtokba veszik a felvidéken lévő Kis-Moráviát is. Nyugaton a *Fischa* folyóig terjesztik ki hatalmukat, 904-ben a *Fischa* folyó torkolatánál a bajorokkal tárgyaló *Kurszán* horkát a német tárgyaló fél orvul meggyilkolja. Ezt követően a feldühödött magyarok teljes Alsó- és Felső-Pannoniát végigdűlják, majd az *Enns folyó vonaláig* birtokba veszik. Ez marad a végső határ *Géza* nagykirály uralkodásáig. A keleti frankok, bajorok

és százszok nem nyugodnak bele az óriási területvesztésbe, és 907 nyarán óriási sereget toboroznak, majd június 17-én 3 hadoszlopba fejlődve a Duna bal és jobb partján, valamint a Dunán hajókkal megindulnak Magyarország ellen. Céljuk az avarok és ungárok kiirtása. Július elején érnek Pozsony térségébe, ahol a július 4-én kezdődő, *3 napig tartó rendkívül véres csatában Árpád legyőzi és teljesen megsemmisíti a nyugati haderőt*. Az ütközetben elesik 19 gróf, a hadsereget vezető bajor herceg, egy érsek, két püspök és három apátúr. Csaknem a teljes bajor nemesség a csatatéren marad. *Aventinusz* leírása szerint a magyarok számolatlanul ölték a közrendieket is. Ez az ütközet a honegyesítés befejező aktusának tekinthető, számottevő nyugati támadás ettől fogva 1030-ig nem érte az országot. A magyarok is óriási árat fizettek a fényes győzelemért, a seregvezér Árpád nagykirály és három fia: *Tarhos*, *Jutas* és *Üllő* is a csata áldozatai lettek. Legidősebb fia, *Levente* még az al-dunai harcokban esett el. Az uralkodásban 13 éves kiskorú fia, *Zsolt* követte.

Az eseménytörténetet megszakítva szükséges néhány szóval vázolni a térség etnikai viszonyait is, mivel tudományosságban gyakran felmerül az az állítás, hogy a Kárpát-medencében a honegyesítők szlávokat és más idegen népcsoportokat találtak volna. Illetve ezek képezték az itteni lakosságot, sőt a nemrég elhunyt **Vékony Gábor** kiváló régészünk az Árpád-kori vezetőréteg személynevanyaga alapján feltételezte ezek török nyelvűségét.

Ha ez így lenne igaz, akkor csoda történt, mert 900 körül Európa átlagos népsűrűsége 2 fő/km² volt, a honegyesítők körülbelül 350 ezer km²-re terjesztették ki uralmukat, s mivel a Kárpát-medence európai viszonylatban mindig is ember számára a legkiválóbb élőhelynek számított, ezért népsűrűsége a fent említetttnél nem lehetett kevesebb. Ez azt jelenti, hogy az itt talált lakosság legalább 700 ezer fő volt. *Dzsajháni* fenntartói: **Ibn Ruszta** és **Gardizi** egyöntetűen állítják, hogy a magyar uralkodó 20 ezer lovas tudott kiállítani. Ezek családi hátterükkel együtt 100 ezer főt képeznek. Középkori analógiák alapján, valamint az István-kori büntető tételekből tudjuk, hogy egy vitéz körülbelül kétszer olyan gazdag volt, mint egy közszebad. Így a 100 ezres beköltözőkhöz kétszer annyi szolganép tartozott, kik azonban zömükben nem magyarok voltak, hanem a háborúk folyamán zsákmányolt foglyok. Velük a Kárpát-medence lakossága egymillóra duzzadt, ezek többsége állítólag szláv, német és görög lehetett, valamint volt még – mint *Vékony Gábor* állította – 100 ezer török. Kérdésem a következő: *100 ezer török hogyan tudta ezt a 900 ezres néptömeget elmagyarosítani?*

Míg az olvasó elgondolkozik a feladványon, én folytatnám az újonnan alakult birodalom államformájának és társadalmi berendezkedésének ismertetésével.

Csornai Katalin 2007-ben „*Négy égtájon barbár csillag ragyog*” címmel közreadta az ázsiai hunokra vonatkozó kínai források magyar nyelvű fordítását. Ezt olvasva senkinek sem támadhat kétsége, hogy a Kelet- és Közép-Európában kialakult birodalmak minden esetben a hun mintát követték. Az ázsiai hun birodalom arccal a kínaiak, tehát Dél felé fordulva áll fenn. Középen helyezkedett el a *Senjü* országrésze, tőle Korea felé volt a bal oldali bölcs király tartománya, és a *Senjütől* jobbra Kelet-Turkesztánban volt a jobb oldali bölcs király országrésze.

A hierarchia élén Senjű állt, rangban őt követte a baloldali bölcsek király, a hierarchia harmadik helyén a jobboldali bölcsek király állt.

Ha megnézzük a Kárpát-medencei Avar birodalmat, megtaláljuk ugyanezt a beosztást: Bizáncnak arccal fordulva középen van a kagán, balra tőle Erdély ura, a jugurus, a kagántól jobbra pedig tundun, itt ő a hierarchia harmadik embere. Ugyanezt látjuk a Kazár birodalomban is: legmagasabb rangú a kagán, őt követi a bég, harmadik helyen pedig a kündü áll. Ugyanígy arccal Bizáncnak fordulva helyezkedett el a magyar nagykirályság is. A Kárpát-medence középső része a Rábától a Tiszáig volt az Árpádok birtoka, a Tiszától keletre, Erdély központtal volt a gyula országrésze. Nyugaton pedig a Rábától az Enns-ig a horka területét találjuk. A magyar hierarchia vezetője a nagykirály, tőle keletre a gyula a baloldali bölcsek király, ő a fővezér és a főbíró. Nyugaton a gyulát rangsorban a horka követi, ő helyettes fővezér, és békeidőben főügyész. 11 nyugati és bizánci krónikából 7 a gyulát és a horkát is királynak nevezi, érthetetlen aránytévésztés a magyar tudományosságban a magyar uralkodót fejedelemnek nevezni, mivel a királyok királya megérdemli a nagykirály elnevezést.

Visszatérve az eseménytörténethez: Zsolt 907-947-ig uralkodott, kitöltötte a 40 év uralkodási időt, és fia, Taksony 958. évi trónra lépése után három évvel, tehát 961-ben halt meg. Uralkodása alatt költözik be az 5 Besenyő törzs Etelközbe, ez nem sokkal lehetett a Gábrriel-féle 927-es követjárás előtt. Zsoltot a trónon unokaöccse, Fajszt követi 947-958-ig, e két uralkodó nevéhez köthető a Nyugat és Bizánc felé irányuló preventív háborúk legeredményesebb szakasza. Itt meg kell jegyeznem, hogy neves történészünk, a Svájcban időközben elhunyt Vajay Szabolcs, 1968-ban német nyelven publikált egy könyvet, címe magyar fordításban: *„Magyar törzsek Európában”*. Ebben a munkában 862-933-ig feldolgozza az úgynevezett kalandozó háborúk történetét, bebizonyítja, hogy ezeket a hadjáratokat mindig központilag szervezték, diplomáciailag jól előkészített szövetségi rendszerben vívták meg. A támadott fél legtöbb esetben a központosítani akaró német-római császár vagy császárszerű volt, a megsegített fél pedig ennek ellenlábasai. Ezzel a katonapolitikával hosszú időn keresztül sikerült azt elérni, hogy Nyugat-Európában ne jöhessen létre olyan erőgóc, amely megkérdőjelezhetné volna a hűberről való függés eredményeit. Fajszt trónra lépését követően 948-ban több előkelő követség jár Bizáncban, megkeresztelkedik a horka és a gyula is. A gyula püspököt hoz magával, a neve Hieroteus, aki eredményesen térít Erdélyben. Feltevésem szerint Fajszt is megkeresztelkedett, és a kereszttségben a Sztefanosz, vagyis az István nevet kaphatta. Így át kellene gondolni az ortodox rítusú Veszprém-völgyi apátság alapításának idejét. Fajszt 958-ban Taksony követi a trónon. 959-ben Botond és Zombor gyula jár Bizáncban, de vállalkozásuk háborúba torkollik. A 960-as évek elején a nyugati rítusú kereszttség is gyökereit ver hazánkban, 963-ban római zsinaton Zacheus püspök Pannoniát képviseli. Taksony, aki a kereszttségben valószínűleg szintén az István nevet kapta, 972-ben hal meg. A trónon őt fia, Géza követi. Gézaról tudjuk, hogy keresztény, neve szintén István volt. Erőszakosan terjeszti a nyugati rítusú kereszttséget, de maga az ortodox rítust is követi, mint mondta: *„elég gazdag vagyok ahhoz, hogy két Istennek is áldozzak”*. Vér tapad a kezéhez, megöleti Mihály nevű öccsét, fel-

rúgja a szeniorátus eddig jól működő rendjét, bevezeti a primogenitúrát, tehát az egyenes ági örökösödést. Kiiktatja a trón jogos várományosát, *Koppányt*, és utódjának fiát, *Vajkot* jelöli. Szívélyesen fogadja a nyugati bevándorlókat, uralkodása alatt a nyugati határ visszahúzódik a bécsi medencéig. A szeniorátus felrúgása és primogenitúra bevezetése állandó belharcokat idéz elő a királyi családon belül, ami meggyengíti a magyar birodalmat, és 1301-ben az *Attila-ház* kihalásához vezet. Géza 997-ben hal meg, és a trónon fia, *Vajk* követi, aki a kereszttségben szintén az *István* nevet kapja. Legyőzi és felnégyelteti a trónutódlásból kismizmizett *Koppányt*. Élete nagy részét a fajtája elleni háborúkkal tölti el, *Tonuzabát*, a besenyők vezérét és feleségét az abádi révnél élve eltemette. Egyik tehetséges hadvezére, *Csanád* a délvidék urát, *Ajtonyt* legyőzi és lefejezteti. Nagybátyját, az erdélyi gyulát elfogatja, és hátralévő napjaira bebörtönözteti, *Imre* fia vadászaton meghal. 1037-ben felrúgva a negyvenéves uralkodási maximum szabályát nem mond le, és nem vonul vissza. Összeesküvés szövődik ellene, de az összeesküvők kudarcot vallanak, ezt az alkalmat ragadja meg arra, hogy leszámoljon a jogos örökössel, *Vazullal*, akit pribékjei a legkegyetlenebb módon meggyilkolnak úgy, hogy a vakítás után forró ólmot öntenek a fülébe. Vazul három fia: *Levente*, *András* és *Béla* csak gyors lábának köszönhetette az életét. Ha nem elég fürgék, már ekkor kihalt volna férfiágon az *Attila-ház*.

A következő évben 1038-ban meghal, utódjának a leányágon *Attila-házi Orzeollo Pétert* jelöli, hatalmas káoszt hagy maga mögött, ezután a trónviszályok kora következik.

1083-ban szentté avatják...

Hódmezővásárhely, 2016. június 30.

Felhasznált irodalom

A magyarok elődeiről és a honfoglalásról (szerk. Győrfi György, Bp., 1986.)

A magyar honfoglalás kútfoi (szerk. Pauler Gyula és Szilágyi Sándor, Bp., 1900.)

Bendefy László: *A magyarság és a Közép-kelet*. Bp., 1945.

Vajay Szaboles: *A magyar törzsszövetség belépése az európai történelembe*. Mainz, 1968.

Kristó Gyula: *Levedi törzsszövetségétől Szent István államáig*. Bp., 1980.

László Gyula: *Őseinkről*. Bp., 1990.

László Gyula: *Őstörténetünk* (írta László Gyula, Bp., 1981).

Balás Gábor: *A székelyek nyomában*. Bp., 1984.

Négy égtájon barbár csillag ragyog (kínai eredetiből fordította Csornai Katalin, Bp., 2007.)

Ú. Kóhalmi Katalin: *A sztyeppék nomádja lóháton, fegyverben*. Bp., 1972)

Padányi Viktor: *Dentu magyaria*. Sydney, 1968.

Az Árpád-kori magyar történelem bizánci forrásai (fordította Moravcsik Gyula, Bp., 1984.)

Összefoglalás:

Magyar Nagykirályok a IX. és X. században

A VIII. század vége és IX. század eleje drámai változásokat hozott a kelet és közép európai térségben. A belharcokban tönkrement és legyengült Avar Birodalmat elpusztították a Frankok, a Kazár Birodalom kagánja és előkelői felvették a zsidó-vallás egy szakadár változatát, a karaita hitet. Ennek következménye polgárháború és a kabarok magyarokhoz történő csatlakozása lett, az al-dunai bolgárok nagy kánja „Krum” az etelközi magyarokkal szövetségben megtámadja Bizáncot és Kazáriát és le is győzi őket. Ezek az előzmények adnak lehetőséget a 810-es évek végén trónra kerülő „Ügyek”-nek és fiának, Álmosnak arra a birodalom szervezésre, amely a magyar Nagykirályság (Archiregnum) megalapításához vezet. Ezen hármas királyság uralkodója a mindenkori Nagykirály, helyettese a „gyula”, aki egyben főbíró is, a hierarchia harmadik helyét a „horka” foglalja el, ki egyben főügyész.

Hungarian Great Kings in the IX. and X. century

The end of the VIII. century brought dramatic changes in the Eastern and Central European region. In the inland wars the broken and weakened Avar Empire was destroyed by the Franks. The kagan of the Kazar Empire changed their religion to judaism. This led to a civil war, thereby the Kabars joined the Hungarians of Etelkoz. The Great Khan of the Lower-Danube allies the Hungarians and attacks the Byzantine Empire and defeats them. These foregoings give opportunity for Ugek and his son Almos to organise the empire which leads to the foundation of the Great Kingdom (Archiregnum). The Ruler of the Kingdom of Three, is the vice of the Great King, the „gyula” who is also the chief judge too. The third degree of the hierarchy is the „horka” who is also the chief prosecutor.